

Список використаних джерел

1. Безверха Т. Роль соціальної реклами у втіленні української національної ідеї // Державне будівництво: електрон. наук. фах вид. 2008. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua>.
2. Бродбент С. Реклама. Маркетинг / под ред. М. Бейкера. СПб.: Питер, 2002. 287 с.
3. Бугайова О. Соціальна реклама як особливий жанр // Культурологія. Філологія. Музикознавство. 2013. № 1. Доступне також у PDF: [mukfm_2013_1\(1\)_21-1.pdf](http://mukfm_2013_1(1)_21-1.pdf).
4. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: аналіт.-інформ. матеріали. Київ: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 191 с.
5. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посіб. – Вид. 3-тє, доопрац. і допов. Київ: Знання, 2008. 566 с.
6. Вознесенська О. Формування патріотизму під впливом медіаконтенту в умовах інформаційної війни // Бібліосвіт. – С. 22–30.
7. Евгеньєва Т., Федорова А. “Позвони родителям!” или “Проголосуй за мистера X!” // Сообщение. 2000. № 10. URL: <http://www.soob.ru/soob/00/00-10-11/data/cont2.htm>.
8. Жан Пиаже: теория, эксперименты, дискуссия / под ред. д-ра психол. наук Л. Ф. Обухова и канд. психол. наук Г. В. Бурменской. М.: Гардарики, 2001. 624 с.
9. Крупнов Р. Социальная реклама как инструмент управления социальными процессами : автореф. дис. ... канд. социол. наук: спец. 22.00.08 “Социология управления”. М.: РГБ, 2006. 18 с.
10. Николайшвили Г. Социальная реклама: теория и практика: учеб. пособие. М.: Аспект Пресс, 2008. 191 с.
11. Пискунова М. Социальная реклама как феномен общественной рефлексии. Паблик рилейшенз и реклама в системе коммуникаций. М., 2004. 189 с.
12. Про рекламу: Закон України від 11 лип. 2003 р. № 1121-IV // ВВР України. 2004. № 8. Ст. 62.
13. Ревенко Т. Сутність і перспективи розвитку технологій соціальної реклами органів влади // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2010. Вип. 4 (31). С. 81–87.
14. Савельєва О. Живая история российской рекламы. М.: Гелла-принт, 2004. 91 с.
15. Ученова В., Старых Н. В. Социальная реклама: учеб. пособие. М.: ИндексМедиа, 2006. 304 с.
16. Федотова Л. Социология рекламы. М.: Добросвет, 1999. 339 с.

Надійшла до редколегії 15.05.2017 р.

УДК 35.085:342.5

ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА КОМПЕТЕНЦІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Андрій М. М.,

*аспірант кафедри державного управління та місцевого самоврядування,
Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Львів*

Розглянуто теоретичні положення поняття та сутності компетенції органів публічної влади, окреслено проблемні питання компетенції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, запропоновано структурно-елементний склад компетенції органів публічної влади.

Ключові слова: компетенції, права, обов'язки, функції, повноваження, органи публічної влади.

© Андрій М. М., 2017

Andriiv M. M.,
Postgraduate Student of Public Administration and Local Government Department,
LRIPA NAPA, Lviv

CONCEPT AND STRUCTURE OF PUBLIC AUTHORITIES COMPETENCES

The theoretical concepts and essence of competence of public authorities are examined, problematic issues of competence of local state administrations and local governments are outlined, structural and elemental composition of the competence of public authorities is suggested.

Key words: competence, rights, duties, functions and powers of public authorities.

Питання про компетенцію органів публічної влади належить до “базових” не тільки в юридичній науці, а і в публічному управлінні та адмініструванні. Закріплення за органами публічної влади визначеної компетенції є одним із способів державного регулювання їхніх дій, організації та впорядкування їхньої діяльності, що дозволяє визначити, як і якою мірою той чи інший орган публічної влади виконує свою роль, які його відносини з державними структурами, громадськими інститутами.

Саме тому актуальність і важливість питання компетенції органів публічної влади є незаперечною і безпосередньо пов’язаною з системними реформами та трансформаційними процесами, що відбуваються в державі.

Серед науковців, які зробили вагомий внесок у дослідження поняття “компетенція”, варто назвати фахівців теорії держави та адміністративного права, таких як В. Б. Авер’янов, І. Л. Бачило, Ю. П. Битяк, Ю. В. Георгієвський, В. В. Лазарєв, В. Ф. Погорілко, Ю. С. Шемшученко, Ю. М. Старілов, Ю. О. Тихомиров, К. Ф. Шеремет та ін.

Поряд з цим питання компетенції органів публічної влади у взаємозв’язку з трансформаційними процесами, що відбуваються в державі, недостатньо розглядалися в інших галузевих дослідженнях, зокрема в публічному управлінні.

Метою статті є дослідження теоретичних положень поняття й сутності компетенції органів публічної влади та визначення її структурно-елементного складу.

Аналіз позицій науковців щодо поняття “компетенція” дає можливість спостерігати різноманітність його визначень. Досить часто зустрічаються й такі поняття, як права та обов’язки, повноваження, функції і предмети відання, підвідомчість, що конкурують між собою, і визначити їхнє співвідношення за обсягом та змістом досить складно.

Компетенція виступає однією з основних властивостей органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб. На думку вчених, вона відіграє значну роль у встановленні місця конкретного органу серед інших органів державної влади, є своєрідним засобом (формою) суспільного поділу праці з професійного управління державою її владними органами і суспільством [9, с. 266].

На думку Г. Атаманчука, “компетенція органу держави – це сукупність функцій і повноважень по управлінню певними об’єктами (процесами), відношеннями, явищами, поведінкою і діяльністю людей” [3, с. 547].

В. Авер’янов звертає увагу на те, що компетенція (права і обов’язки) є головною складовою змісту правового статусу кожного органу, що доповнюється такими важливими елементами, як його завдання, функції, характер взаємозв’язків з іншими органами (як за “вертикаллю”, так і за

“горизонталлю”), місце в ієрархічній структурі органів виконавчої влади, порядок вирішення установчих і кадрових питань [4, с. 247].

У деяких наукових публікаціях, у т. ч. в словникових виданнях, визначення поняття “компетенція” зводиться переважно до такого:

– обізнаність, досвідченість у певній галузі, якомусь питанні; наявність повноважень, повновладність [15, с. 460];

– коло повноважень будь-якого органу або посадової особи; коло питань, у яких хтось обізнаний [12];

– сукупність повноважень, прав і обов’язків посадової особи, які вона повинна використовувати для виконання своїх функціональних завдань [6].

Наведемо деякі визначення компетенції, зорієнтовані деякою мірою на сферу державного управління:

– сукупність предметів відання та повноважень (прав і обов’язків), що надаються суб’єкту управління (органу або посадовій особі) для виконання відповідних завдань і функцій та визначають його місце в апараті державного управління. Компетенція державно-владним шляхом встановлює обсяг і зміст діяльності суб’єкта державного управління з одночасним розмежуванням його функцій і функцій інших суб’єктів як за вертикаллю, так і за горизонталлю управлінської системи [8, с. 87];

– встановлена нормами Конституції та законів України сукупність прав, обов’язків і предметів відання органів виконавчої влади та їхніх посадових, службових осіб, які забезпечують здійснення функцій і завдань виконавчої влади [8, с. 87].

Таким чином, ця властивість є одним з основоположних критеріїв реалізації принципів розподілу влади в державі та поєднання її централізації й децентралізації; автономності та суверенізації. Як відомо, часткове дотримання або недотримання цих конституційних принципів під час формування та здійснення державної влади тягне за собою політико-правову нестабільність, викликану суперечностями та конфліктами між владними гілками, вищими, центральними і місцевими органами.

Аналіз тлумачення дає нам можливість усвідомити досліджуване поняття не варіативно, а комплексно. Комплексно слід розуміти під компетенцією владних органів поєднання знань, умінь та навичок посадових осіб із практикою державного і суспільного життя, з повнотою законного державно-владного впливу на адміністративні відносини політичної, економічної, фінансової, соціально-культурної спрямованості. Отже, компетенція є кількісною категорією, що залежить від масштабів адміністративного впливу (співвідношення посадовців із населенням на одиницю території в певний період часу), а також має якісні параметри організаційного адміністративно-правового впливу посадовців (через правотворення та правореалізацію із застосуванням переконання і примусу, стимулів та заохочень) на свідомість, волю і поведінку населення, де провідним елементом виступає професіоналізм посадовців [12].

Однак за подальшого аналізу поняття компетенції з’ясовано, що професіоналізм як якісна складова до нього науковцями не включається. Наприклад, юридичні енциклопедії тлумачать компетенцію як сукупність юридично встановлених повноважень, прав і обов’язків конкретного державного органу (органу місцевого самоврядування) чи посадової особи [9, с. 266], як сукупність встановлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав і обов’язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової

особи, що визначають можливості цього органу або посадової особи приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати виконання їх, вдаватися в необхідних випадках до заходів відповідальності [16, с. 196]. У наведених двох поняттях вже можна підкреслити неузгодженість між категоріями “права та обов'язки” і “повноваження”. У першому випадку ці категорії є різними, у другому – ідентичними.

У зв'язку з цим постає питання щодо конкретизації поняття “повноваження”. Наприклад, Ю. Шемшученко та В. Лазарєв визначають повноваження як сукупність прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, закріплених у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [16, с. 590]. У свою чергу, Ю. Старілов, розширюючи поняття повноважень, визначає, що вони являють собою належні державному органу і державному службовцю права і можливості діяти в різних ситуаціях, функції та завдання, спрямовані на виконання компетенції державних органів. Однак важко погодитися з тим, що функції та завдання є частиною повноважень, тому що вони являють собою напрями діяльності державного органу, реалізовані за допомогою прав та обов'язків, тобто повноважень. Отже, під повноваженнями слід розуміти права та обов'язки органу державної влади або органу місцевого самоврядування, законодавчо закріплені та спрямовані на здійснення покладених на них функцій, якість реалізації яких залежить від професіоналізму посадовців державного чи самоврядного органу [12].

Зауважимо, що існують такі способи набуття повноважень: встановлення компетенції: нормативне закріплення предметів відання, прав і обов'язків; централізація – здійснення функцій лише центральними органами; децентралізація – передача частини функцій нижчим і місцевим органам; деконцентрація – розподіл функцій управління за горизонталлю і вертикаллю, включаючи функціональні аспекти; делегування – узгоджене взаємне передання повноважень органам різного рівня; субсидіарність – взаємодоповнювальна діяльність різних ланок влади й управління. На практиці необхідно вміло застосовувати ці способи в певному співвідношенні, що дозволить правильно використовувати різні правові форми закріплення повноважень та регулювання їх.

Законодавчо повноваження органів місцевого самоврядування в широкому розумінні становлять собою їхні права та обов'язки в будь-якій формі здійснювати владу від свого імені (на ввіреній їм території, у певний період часу, щодо кола осіб, у межах предмета правового регулювання), використовуючи переконання, примус та заохочення як головні засоби упорядкування адміністративних відносин, що об'єктивно існують. У вузькому розумінні, повноваження деякі вчені називають компетенцією [12].

Слід зазначити, що питання про територіальне розмежування компетенції розглядається переважно у зв'язку з проблемою форми державного та адміністративно-територіального устрою, головним чином в аспекті розмежування компетенції між центральними та місцевими органами виконавчої влади. Недолік такого підходу полягає у відриві даного питання від загальної проблеми визначення структури компетенції органів публічної влади, що призводить до неточних висновків. Адже йдеться весь час про розмежування повноважень, хоча в більшості випадків насправді проблема полягає не тільки в конкретних повноваженнях, а й у територіальних межах їхнього застосування, тобто в територіальній підвідомчості.

Отже, компетенція є правовою категорією для визначення певного обсягу прав і обов'язків (повноважень) органу. Доцільно виділити деякі проблемні питання компетенції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування[10]:

1. Компетенція залишається належним чином не розмежованою, що створює умови для можливості втручання одних органів у справи інших та виникнення конфліктних ситуацій.

2. Більшість повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування становлять суміжну компетенцію, тобто органи наділені повноваженнями в одній галузі суспільного життя, але мають різні предмети відання. Наприклад, у сфері освіти органи місцевого самоврядування здійснюють управління тими закладами освіти, які належать територіальним громадам, а місцеві державні адміністрації — державними. Однак місцеві державні адміністрації, крім цього, ще реалізують і державну політику в галузі освіти, виконують державні програми та вживають заходи щодо збереження мережі освітніх закладів. У законодавстві при встановленні суміжної компетенції зазначається тільки вид, а не обсяг повноважень.

3. Місцеві органи виконавчої влади беруть на себе основний обсяг повноважень у здійсненні управління відповідними територіями.

4. Обсяг делегованих повноважень у компетенції органів місцевого самоврядування є не виправдано великим, як і сам характер їх. Повноваження сформульовано переважно нечітко і неконкретно. Здійснювати більшість делегованих повноважень неможливо автономно від сфери власної компетенції. Тому і контроль реалізації органами місцевого самоврядування делегованої сфери компетенції, здійснюваний місцевими державними адміністраціями, є засобом впливу цих органів і на здійснення власних повноважень самоврядними органами.

Враховуючи наведене, можемо визначити, що окремі вчені співвідносять компетенцію з повноваженнями (В. Авер'янов, О. Андрійко, В. Лазарев, Ю. Шемшученко та ін. [2, с. 192]). Подальший порівняльно-правовий аналіз різних наукових джерел показує, що єдиної думки стосовно структури компетенції не існує.

Зокрема, А. Коренев, В. Комаров та С. Комаров розширюють поняття компетенції, включаючи до неї, окрім повноважень, ще й призначення та структуру органу, його завдання та цілі, функції, функціональні обов'язки, форми і методи діяльності [1, с. 61]. Додають до покладених на орган повноважень ще й міру відповідальності за доручену їм справу Г. Забарний, Р. Калюжний та В. Шкарупа [7, с. 54].

Таким чином, структурно-елементний склад компетенції державних органів та органів місцевого самоврядування не має точних характеристик. Здійснивши аналіз наукових робіт вказаних вчених, можна дійти висновку, що можна розглядати компетенцію як у вузькому розумінні, зводячи її тільки до повноважень органу чи посадової особи, так і в широкому – як комплексне явище в публічному управлінні.

Розглядаючи позиції фахівців у галузі адміністративного права, зауважимо, що вищенаведене вузьке розуміння компетенції не є досконалим, оскільки не містить ще одного елемента, який В. Авер'янов, Ю. Битяк, О. Дяченко та Ю. Тихомиров вважають обов'язковим, – предмет відання [14, с. 195].

Приймаючи ці погляди, М. Потіп [12] включає до вузького поняття компетенції сукупність прав і обов'язків, що стоять перед органами

державної влади та місцевого самоврядування чи їхніми посадовими особами (повноваження), та сферу або коло діяльності їх, об'єкти впливу (предмет відання). Ці елементи визначено як основні (ключові) елементи компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Варто звернути увагу на таку запропоновану науковцями характеристику, як призначення органу. Компетенція та призначення органу є поняттями взаємопов'язаними. Від призначення органу залежить його компетенція, її обсяг. Таким чином, призначення органу і його похідні – цілі та завдання, на нашу думку, є критеріями, що зумовлюють компетенцію, визначають її рамки через визначення обсягу повноважень. Вважаємо, що призначення органу, його цілі та завдання виступають організаційними елементами компетенції, оскільки є підставою для планувальної, виконавчої та звітної діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб з виконання функцій держави.

У зв'язку з наведеним вище перед нами постає питання належності функцій до компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування і їхніх посадових осіб. Функції органів публічної влади тісно пов'язано з компетенцією, яка є тим елементом організації роботи, що забезпечує максимальну диференціацію цих органів та унікальність їхнього правового статусу. Сама семантика слова “компетенція” передбачає фаховий підхід до публічного володарювання. Здійснювати публічну владу слід грамотно, зі знанням справи, чітко орієнтуючись у тій сфері суспільного життя, у якій складаються ті правовідносини, суб'єктом яких є цей орган, що дає змогу зробити аналіз компетенції.

На відміну від функцій, що формулюються досить загально, компетенція органу публічної влади окреслюється за допомогою максимально конкретних формулювань, які дають змогу дати цілком однозначну відповідь на запитання: що має право і що повинен робити цей орган за кожним із доручених йому напрямів суспільного управління з метою цілеспрямованого впорядкування громадського життя згідно з його стратегічними цілями і завданнями?

За словами В. Погорілко, функції є напрямами реалізації (застосування) компетенції на шляху до поставленої перед державним органом мети, а компетенція органу є похідною від його функцій, вона за змістом є більш рухомою, динамічною, пристосованою до частіших змін [11].

Отже, функції державного органу зумовлюють його компетенцію та виявляються саме через сукупність усіх елементів компетенції. При цьому основні напрями діяльності державних органів є похідними від головних функцій держави, або, інакше кажучи, функції держави розподіляються між усіма органами залежно від місця кожного з них у державному механізмі. Компетенція виражає функції в повноваженнях органу – його правах та обов'язках, тобто є правовим вираженням їхніх обсягу та меж.

Отже, ми схилиємося до думки Б. Лазарева, який визначає, що до складу компетенції входять не самі управлінські функції, які орган має право та зобов'язаний виконувати, а право та обов'язок здійснювати визначені функції [14, с. 194].

Компетенція є більш динамічним явищем, ніж функції, бо вона досить часто змінюється, уточнюється, доповнюється у зв'язку з оптимізацією, вдосконаленням державного апарату, що зумовлене постійними процесами державного й суспільного розвитку. Зміну ж функціонального призначення владних інституцій, як було зазначено вище, зазвичай пов'язано з

перетвореннями революційного характеру. Що стосується правового регулювання функцій та компетенції органів публічної влади, то на сьогодні компетенція більш чітко закріплена правовими нормами, ніж функції, які врегульовані правом частково і нерідко виводяться зі змісту компетенції.

У науковій доповіді Ю. Георгієвського наголошується, що серед елементів “компетенції” вчені виділяють: предмети відання, права та обов’язки (К. Шеремет); сукупність владних повноважень щодо певних предметів відання (Д. Бахрах); компетенція органу державної влади – закріплене за ним коло завдань державного управління, виконання яких становить обов’язок органу, а також коло владних прав, необхідних для здійснення покладених на нього завдань (А. Міцкевич); законно покладений на уповноважений суб’єкт обсяг публічних справ (Ю. Тихомиров) [5].

Цілком поділяючи думку автора згадуваної праці [12], варто зазначити, що, крім окреслених елементів компетенції органів державної влади та місцевого самоврядування, є всі підстави підкреслити необхідність внесення до неї такого елемента, як професіоналізм посадовців. Наразі у світлі вимог сучасних концепцій систем управління якістю у сфері надання послуг органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування цей критерій посідає важливе місце. Він дає можливість якісної, професійної та креативної реалізації повноважень посадовою особою органу державної виконавчої влади або місцевого самоврядування в ході реалізації покладених на нього функцій.

Згідно із Законом України “Про державну службу” [13], професійна компетентність – це здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов’язків, навчання, професійного та особистісного розвитку. Наявність даного елемента у структурі компетенції дає можливість визначати її якісний аспект щодо здійснюваної діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що за своєю структурою компетенція складається з основних та організаційних елементів, які у своєму взаємозв’язку дають можливість якісного виконання покладених на органи публічної влади функцій. До основних елементів компетенції можна віднести права та обов’язки, повноваження та предмет відання органів. До організаційних – призначення органу, його цілі та завдання, відповідальність, професійну компетентність посадових осіб (рисунок).

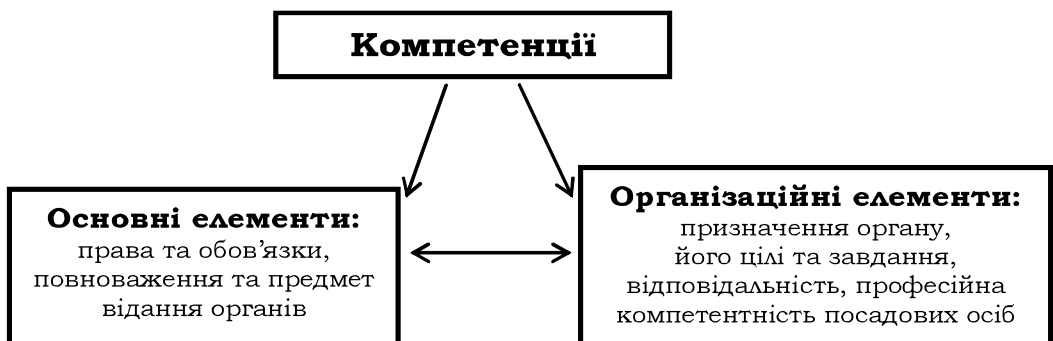

Рисунок. Структура компетенції органів публічної влади

На основі проведеного дослідження серед ознак, властивих компетенції органів публічної влади, можна виділити, що компетенція:

- є універсальною категорією на всіх рівнях публічного управління;
- має офіційне визначення в нормах права;
- виступає засобом структурної побудови системи органів публічної влади;
- виступає критерієм якості діяльності органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування;
- здійснюється посадовими особами відповідно до покладених на них обов'язків та повноважень.

Проведене дослідження дозволило обґрунтувати теоретичні положення поняття та сутності компетенції органів публічної влади, а також виокремити проблемні питання компетенції місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, а саме: компетенція залишається не розмежованою належним чином, більшість повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування становлять суміжну компетенцію, обсяг делегованих повноважень у компетенції органів місцевого самоврядування, як і сам характер їх, невиправдано великий та ін.

На основі проведеного дослідження виділено ознаки, властиві компетенції органів публічної влади, запропоновано структурно-елементний склад та надано таке визначення поняття “компетенція органів публічної влади”: це є універсальна категорія, що має офіційне визначення в нормах права, здійснюється посадовими особами відповідно до покладених на них обов'язків та повноважень, виступає засобом структурної побудови системи органів публічної влади та критерієм якості їхньої діяльності.

Разом із тим залишається немало проблемних питань, пов'язаних з недосконалим розподілом сфери компетенції між місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, які потребують подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Адміністративне право України: підруч. для юрид. вузів і фак. / Ю. П. Битяк, В. В. Богуцький, В. М. Гарашук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Харків, 2001.
2. Адміністративне право України: академ. курс: підручник: у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ, 2004.
3. Атаманчук Г. В. Теория государственного управления: курс лекц. М.: Омега-Л, 2004. 282 с.
4. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Ін-Юре, 2002. 668 с.
5. Георгієвський Ю. В. Компетенція органів публічної влади: теорія і практика застосування: наук. доп. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2016. 48 с.
6. Гогіна Л. М. Компетенції та компетентності в державній службі України: до проблеми понятійного апарату. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/08g1mprra.htm.
7. Забарний Г. Г. Калюжний Р. А., Шкарупа В. К. Адміністративне право України: навч. посіб. Київ, 2005.
8. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного управління. Вид. 2-ге, допов. і випр. Київ: Центр сприяння інстит. розвитку держ. служби, 2005. 254 с.
9. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т. III. Поліцейський менеджмент: історія та сучасність / відп. ред.: Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. – Х., 2006.
10. Ославський М. І. Виконавча влада в Україні: організаційно-правові засади: навч. посіб. / М. І. Ославський. Київ: Знання, 2009. 270 с.

11. Погорілко В. Ф. Конституційне право України: підручник. URL: [uristinfo.net/ .../116-vf-pogorilko-konstitutsijne-pravo-ukray](http://uristinfo.net/.../116-vf-pogorilko-konstitutsijne-pravo-ukray).
12. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування // Право і суспільство. 2012. № 6. С. 32–35.
13. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII в ред. від 5 січ. 2017 р., підстава 1798-19. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
14. Ткаченко А. О. Поняття компетенції державного органу / А. О. Ткаченко // Часопис Київ. ун-ту права. 2009. № 4. С. 192–197.
15. Тлумачний словник сучасної української мови. Загальноживана лексика: близько 60 000 слів / за заг ред. проф. В. С. Калашника. Харків, 2009.
16. Юридична енциклопедія: у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К., 2001.

Надійшла до редколегії 07.05.2017 р.